

אריק בוקובה - מפת המרגל

השפה ציורית שברא הצייר אליהו אָריק (Eric) בוקובה מאופיינת בצבעוניות מרהיבה, שמתחזה לעמדה נאיבית ומתקתקה. שפה זו בוחנת זהויות שונות: מקומית – יהודית ופלסטינית, לאומית וגלובלית, וכורכת אלה באלה מקומי וזר, חדש וישן, מזרח ומערב. מארג זה ניכר בציוריו שבתערוכה – כך למשל הסמלים הכחולים המקיפים את המפה, מזכירים את מוטיב העיניים שמשמש קמע כנגד עין הרע במסורות מזרחיות, אשכול הגפן הוא סמל יהודי הלוקח מן התנ"ך, והמגן דוד מזוהה עם היהדות והישראליות המתחדשת. שפת הייצוג של בוקובה שואבת גם מן הסגנון העיטורי של ימי בצלאל המוקדמים, שהושפע מסגנון הארט נובו. כך למשל הופעתו המסוגנת של הים בציוריו של בוקובה, מאזכרת את ציוריו של אפרים משה ליליין – מן המייסדים של "בצלאל" בתחילת המאה ה-20, בהם הים מיוצג בטקסטורה השאובה מן הציור היווני קדום.

הצבעוניות העשירה והמפתה של בוקובה היא אסטרטגיה מתעתעת. הציור שנראה במבט ראשון, כהתרפקות נוסטלגית על סיפור המרגלים התנ"כי, מתגלה במבט נוסף כבעל עמדה מורכבת יותר. דמות המרגל, הלבוש במדי צבא ישראליים, נושא אשכול גפן שמהדהדת את סיפור המרגלים התנ"כיים שבאו לתור את הארץ לפני כיבושה וחלוקתה לשנים עשר השבטים, המסומנים אף הם במפתו של בוקובה. כך שואבת עבודה זו מן המיתוסים הדתיים ומן האתוס הצבאי של התרבות הישראלית, ודרכם היא עוסקת בסימון הטריטוריה הישראלית, שהים בה מהווה גבול סופי ומובהק. פניו של המרגל פונות מערבה, לים, ובכך מעלות על הדעת את התנועה התנ"כית של בני ישראל במסעם ממזרח למערב, לארץ המובטחת, בתקופת המקרא, בה הים הופיע כיעד סופי ונחשק. כך קושר בוקובה בעבודה זו בין ההווה הישראלי לבין העבר התנ"כי שהנרטיב הלאומי הציוני אימץ כצידוק להתיישבות היהודית המתחדשת בארץ. אולם, שטח הארץ המסומן במפה, מהדהד את המחלוקת שנסובה ביחס לטריטוריה זו ולזהותה הבלעדית, כפי שמדגיש הכיתוב שמעל לשושנת הרוחות - האם שטח זה הוא ישראל או פלסטין?

עבודה זו משתייכת לקבוצת עבודות גדולה שבהן בוקובה משתמש במפות עתיקות כמצע לציור ומאמץ את האופי המסוגנן והשטוח של השפה הקרטוגרפית ואת שימושיה המושגיים באמנות. ביניהן בולטת עבודה קודמת - "מפת השומר", שעשויה בקומפוזיציה דומה במיוחד לזו של מפת המרגל. גם בה מתערבבים סמליהם של היהודי והפלסטיני היושבים בארץ, באופן שמערער על מידת המוחלטות של החלוקה לזהות ולטריטוריה.

עמדה זו של האמן הולמת את עמדתו של המרגל שהיא מראש עמדה חתרנית. כפי שמעיד בוקובה: "אני מבקש להגדיר התבוננות מסוג אחר, התבוננות של ה"צייר-המרגל", שמנסה לראות ולהראות את מה שלא מראים לו, מה שנותר סמוי מן העין".

אריק בוקובזה - חיפוש

הציור "חיפוש" של אליהו אריק בוקובזה, מבוסס על תצלום משנת 1936 הלקוח מארכיון פלסטיני, ובו נראים חיילי הצבא הבריטי עורכים חיפוש בערבי תושב יפו. עבודה זו נוצרה במסגרת תערוכה של בוקובזה שהוצגה במוזיאון נחום גוטמן, בשנת 2010, כדיאלוג על זמני ובין דורי, עם נחום גוטמן - מאבותיה המייסדים של האמנות הישראלית.

עבור בוקובזה, הנוהג לקיים בעבודותיו דיאלוג מתמשך עם דמויות מכוננות מן ההיסטוריה של האמנות המקומית, הדיאלוג עם גוטמן היה אך טבעי בשל העיסוק במרחב היפואי והתל אביבי, שהילך קסם על שניהם. בציור זה הוא אימץ מוטיבים מרכזיים מציוריו של גוטמן כמו עצי התפוז ומרחבי הים.

בוקובזה מביט על סצינת החיפוש אשר מטבע הדברים טעונה בחשדנות ומתח, במבט אבסורדי – עיניהם הפקוחות לרווחה של החיילים המתפשים ושל הערבי החשוד, משווים לסצינה כולה תחושה של אדישות ופליאה. אולם, על אף ההגחכה של הסצינה, בוקובזה מותיר כלפי הדמויות שבציוריו מבט אמפטי וחמים, שמועבר גם אל הצופה.

אורית בולגרו